

MAGYARORSZÁG RÉSZVÉTELE A SZOVJETUNIÓ ELLENI HADJÁRATBAN

A MAGYAR KIRÁLYI I. GYORSHADTEST 1941. OKTÓBER 27-TŐL TÖRTÉNŐ HADMŰVELETEI
A DECEMBERI HAZATÉRÉSIG

1941. október 27-én *Miklós Béla* hadtestparancsnok a hadműveletek további teendőinek megbeszélése végett hazautazott Budapestre. Jelentése után a magyar és a német főparancsnokság megállapodott a magyar hadtest alakulatainak folyamatos felváltásában és hazaszállításában.

A felváltás november 6-án, az egységek hazaszállítása 24-én vette kezdetét az Uzsoki-hágó szorosain keresztül. Az 1. lovasdandár részvételét az 1941-es hadjáratban a november 15-én, Nyíregyházán megrendezett díszszemle zárta le. A magyar határt Uzsoknál elsőként a hadtesttörzs lépte át 1941. december 4-én 13 óra 30 perckor. Őket követte az 1. gk. dandár december 5-én, valamint a 2. gk. dandár december 7-én. A gyalogmenetben (!) hazaindulók (ők indultak elsőként) december első felében lépték át a magyar határt. A vasúton szállított egységek december végére, január első napjaira értek haza. 1941. december 14-én, Budapesten, a Hősök terén megrendezett díszszemlén lezárult a magyar királyi I. Gyorshadtest háborús szereplése. A Magyar Megszálló Erőkhöz tartozó 10. és 25. határvadász zászlóalj alakulatai december első napjaiban indultak haza Stanislau-ból (ma Ivano-Frankovszk) gyalogmenetben. Volt olyan nap, hogy 60 km távolságot is megtettek. December 15. körül az egységek megérkeztek Vezérszállásra (Kárpátalja).

A KÁRPÁT-CSOPORT ÉS A M. KIR. I. GYORSHADTEST HADMŰVELETEINEK FELDERÍTŐ JELLEMZŐI

A Kárpát-csoport és az I. Gyorshadtest tevékenységéből levonható tapasztalatok a felderítés terén is több lehetőséget, illetve gondot vetettek fel. A vezérkar 4. osztálya által „A folyó háború tapasztalatainak ismertetése” (zárult:1941.12.) című összefoglalójában igyekezett részletesen elemezni a tapasztalatokat és lehetőségeket. Az összefoglaló megállapítása a következő volt:

- A tapasztalatok bizonyították, hogy a felderítés és a „biztosítás” egy hadművelési tevékenységbe, egységbe

olvad össze. A felderítés jelentette a biztosítás legmagasabb fokát.

- A hadműveletek „megfigyelésre alapozott felderítése” nem hozott megfelelő eredményeket; az ellenség harcmodora miatt a harccal való felderítés lett meghatározva.
- A támadásban bebizonyosodott, hogy a felderítést szinte kivétel nélkül „előrevetett csoporttal” kell megoldani. Az előrevetett csoport a felderítést harc közben végezte.
- A felderítés eredményeinek gyors közlését mindenkor kiemelt feladatként kellett kezelni.
- Az ellenség egyre fokozódó műszaki felkészültségére való tekintettel a műszaki felderítés erősítése lett meghatározva.
- Bebizonyosodott, hogy a fogolykihallgatásokra nagy súlyt kell fektetni. A „fogolykihallgatások értékét” a csapatok békeidőben nem ismerték. Többnyire hiányoztak a tolmácsok, akik a kihallgatást azonnal elvégezhették volna. A foglyokat a vonalak mögött, a magasabb parancsnokságoknál hallgatták ki, azonban így túl sok időt veszítettek az adatok visszajuttatásával. Ritkán valósult meg, hogy a foglyot „azonos szakmájú tiszt” hallgatta volna ki (műszaki, tüzér stb.).

A felderítés eredményei általában várokozásban alul maradtak.

Okai a következők voltak:

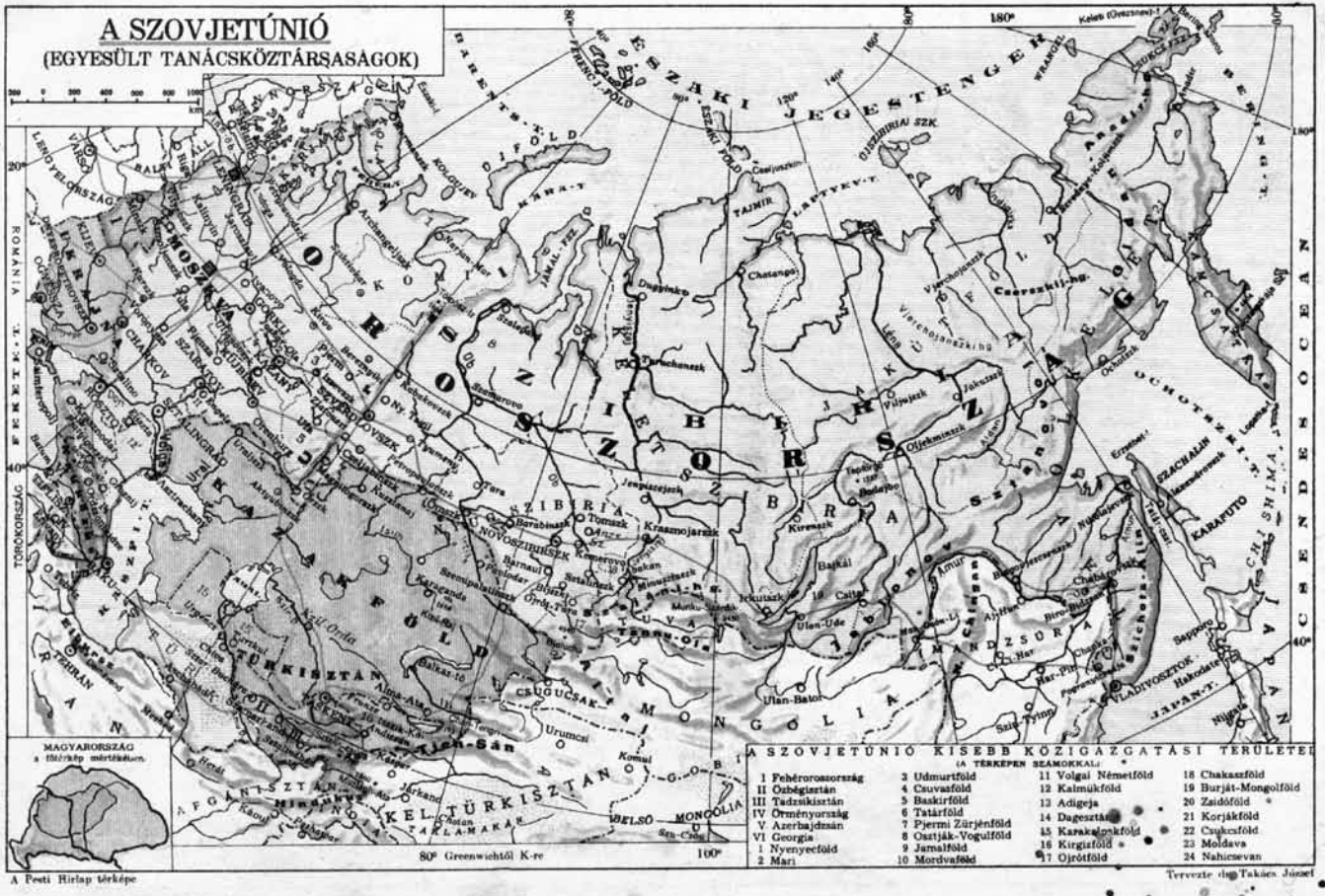
- A hadműveletek során leggyakrabban csak harc árán ismerhető meg

az ellenség hadrendje, valamint fegyverzete. A felderítő erőket megfelelő időelőnnyel kellett működtetni, hogy ezeket az adatokat megszerezzék.

- A repülő-felderítés eredményei a rádiózás nehézségei miatt későn jutottak el azokhoz, akiket az közvetlenül érintett (dandárok, egyéb csapatok stb.). Ezért egyre fontosabbá vált a megfelelő paraméterekkel rendelkező, könnyen kezelhető rádió-adóvevők beépítése a gépekbe.

A felderítésre alkalmazott erőknél a következő rendszabályok betartását tartották a legfontosabbnak:

- *A járőr teljes létszámú golyószórós rajnál kisebb soha ne legyen. Mivel az ellenség gyakran kisebb páncélos kötelékekkel támadta a felderítőket, ajánlatos az adott helyzetben nehéz tűzfegyverekkel való megerősítésük is.*
- *A felderítőosztag ereje megerősített szakasz, század stb., sőt, szükség esetén megerősített zászlóalj is lehetett.*
- *A harctapasztalat fokozatos megszerzésével arányban a járőrök (osztágok) erejét csökkentették. A bevált felderítő járőr- és osztágparancsnokokat és a bevált legénységet nagy értéknek tekintették, és lehetőleg csak ilyen feladatra használták őket.*
- *A járőrt (osztágot) igyekeztek gyorsan mozgóvá tenni. A haditechnika szállítását nehézkesen oldották meg (gépjárművek, lovas-kocsik, kerékpárok stb.).*
- *A járőrt (osztágot) a lehetőségekhez képest huzamosabb idejű alkalmazásra készítették fel. Igen gyakran kerültek harcérintkezésbe az ellenséggel, és súlyos harcokat kellett vívniuk. Ezért harcképességük fenntartása fontos feladat volt.*
- *A felderítő egységeket olyan híradó eszközökkel próbálták meg ellátni, amelyekkel teljesen elszigetelt helyzetben is tudtak jelenteni. Ilyen volt a rádió, továbbá ide számították a jelentések gyors eljuttatására használt páncélgépkocsit és harcokocsit. A kis és könnyű harcokocsik jól be-*

váltak ilyen feladatra. A jól képzett gépkocsivezetők még erős tűzön át is többnyire sikerrel továbbították a jelentéseket.

- Gyalogos, lovas és kerékpáros hírvivőket mindig kettesével alkalmaztak.

A Kárpát-csoport és az I. Gyorshadtest felderítési tevékenységében bizonyítottá vált, hogy az alakulatok nincsenek felkészülve egy komolyabb, nagyobb időtartamú hadjáratra. A katonák erejükön felül teljesítettek a Kárpátok hegyei és a szovjet alföld felázott útjain egyaránt. A szervezeti és technikai hiányosságok azonban sok esetben befolyásolták a hadjárat sikerét.

A SZOVJETUNIO ELLENI HADJÁRAT 1941-ES (ELSŐ HÁBORÚS ÉVÉNEK) TAPASZTALATAI

A június 27-én történt hadba lépést a tisztikar túlnyomó többsége egyetértéssel fogadta. A katonáinkat meggyőzte a „villámháborús” német harcmodor, hittek a Wehrmacht verhetetlenségében, valamint lebecsülték a szovjet hadsereget.

A hadüzenet után a tiszték többsége

valósággal tülekedett a hadi beosztásokért. A tartalékos tiszték számottevő része hasonlóan vélekedett a háború kimenetéről, azonban a Szovjetuniót nem tartották az ország fő ellenségének. A katonák széles rétegei a háborúban való részvételért nem lelkesedtek (apáik „Nagy Háborúról” szóló visszaemlékezései valószínűleg hatással volt rájuk). A propaganda hatására azonban elhitték, hogy rövid ideig fog tartani és hamarosan leszerelhetnek.

Az I. Gyorshadtest az egész Magyar Honvédség legkorszerűbb egysége volt, harcba vetése során azonban hamar kiderült, hogy hosszabb távon nem alkalmas a „gépi-háború” támasztotta követelményeknek. A hadtest gk. dandár állományába tartozó szállító járművek közül egyedül a Botond terepjáró-gépkocsi felelt meg a követelményeknek. A Csaba gk. eléggé gyorsan mozgott, viszont páncélzata vékonynak bizonyult. A Toldi könnyű harckocsinál szintén a páncélzat jelentette a problémát, az olasz Ansaldo kis harckocsi sem váltotta valóra a hozzá fűzött reményeket – hathatós védelmet egyik sem nyújtott a szovjet páncéltörő fegyverek és harckocsi-ágyúk ellen. Ebből

kifolyólag alkalmazása során az I. Gyorshadtest főleg üldözési feladatot látott el.

A kerékpáros zászlóaljok a földutakon teljesen tehetetlenné váltak, lényegében csak „műuton” érvényesültek, de rendszerint késve és kimerülten érkeztek az összecsapások helyszínére. Továbbá a kerékpárok hamar tönkrementek.

A lovas dandár loállományának legalább a 2/3-a a polgári életből származott, a lovak nem voltak nyereghez szokva. A dandár mozgása már kezdettől nehézkes volt, a lovasvesztés már a harcok első heteiben rohamosan megmutatkozott, így a ló nélkül maradt huszárokból ezredenként 1-1 gyalogos századot szerveztek. Valamint a huszárezredek sem tudták (ami érthető) a gk. zászlóaljok menetütemét tartani, ezért sűrűn lemaradtak.

Sok tiszt járatlan volt a térképolvasásban, ami esetenként 10-15 km-es eltéréseket is eredményezett a menetvonalak és a cél kijelölése, valamint elérése között. Ezek a hiányosságok azt bizonyítják, hogy a hadseregben folytatott kiképzés nem minden esetben tartott lépést a harcászat fejlődésével, amelyet már a harcok kezdetén a gépesített egységek határoztak meg és irányítottak.

A HADJÁRAT „MÉRLEGE”

A hadműveletek négy hónapja alatt az I. Gyorshadtest 2200 km mélyen nyomult be a Szovjetunió déli területeire. A harcok során 3730 főnyi veszteség: hősi halott, eltűnt, megsebesült stb. és további 830 fő pedig súlyos betegen tért haza (más forrás személyi veszteségként 208 tisztet, valamint 4316 katonát említ, összesen 4524 főt).

A harccselekmények során a hadtestet jelentős anyagi veszteségek is érték. Megsemmisült 56 (más forrás szerint 30) repülőgép, 28 különféle tüzérségi löveg, összesen 1200 páncélozott és egyéb gépjármű. Más forrás a kis harckocsik (Ansaldo) 100%-át, a páncélgépkocsik (39M Csaba) 90%-át, a könnyű harckocsik (Toldi) 80%-át említi.

A Honvéd Légierő július 7-től támogatta a magyar hadtest harcait és november végén települt haza. A légierő 1941-ben Ukrajnában 1454 harci bevetés során 2192 órát töltött a levegőben, 217 tonna bombát dobott le, valamint 30 repülőgépet lőtt le. Veszteségük: 21 tiszt és 17 fő legénységi állományú katona. Tíz tiszt és 18 katona megsebesült. Megsemmisült 25 felderítő, 14 vadász, 11 bombázó, 5 futár és 1 szállító-repülőgép.

A m. kir. I. Gyorshadtest létszáma és felszereltsége miatt nem lehetett döntő hatással a hadműveletek alakulására. Alakulatai – kiképzési hiányosságaik, haditapasztalatokban való járatlanságuk, valamint szervezési és felszereltségbeli hiányok ellenére – teljesítették a részükre kitzűzött feladatokat.

Továbbszolgáló határ vadász őrmester, 1941

VITÉZ LÓFŐ DÁLNOKI MIKLÓS BÉLA, A MAGYAR KIRÁLYI I. GYORSHADTEST PARANCSNOKA

1890. 06. 11. (Budapest)–1948. 11. 21. (Budapest), magyar katonatiszt, politikus, miniszterelnök. Ősi székely lófő nemesi családból származik. 1910-ben avatták huszár hadnaggyá. Az I. világháború során több fronton is harcolt. 1929-ben avatták vitézzé. 1938-ban kinevezték a 2. lovasdandár parancsnokává. 1940-től az I. Gyorshadtest parancsnoka. Részt vett a Jugoszlávia és a Szovjetunió elleni hadjáratban. 1944. augusztus 1-jén kinevezték az Északkeleti-Kárpátokban állomásozó 1. magyar hadsereg parancsnokává. Miklós Béla a hungarista hatalomátvétel után állt át a szovjet csapatokhoz. Egységeit hadi parancsban utasította a németekkel való szembefordulásra, ennek eredményeként mintegy 20.000 katona állt át a Vörös Hadsereg oldalára. 1944. decem-

ber 22-én az Ideiglenes Nemzetgyűlés megválasztotta az Ideiglenes Nemzeti Kormányt, amelynek elnöke Miklós Béla vezérezredes lett. Miniszterelnöksége 1944. december 22-től 1945. november 15-ig tartott. A későbbiek folyamán a parlamenti mandátumától az elvtársak törvénytelenül megfosztották, ezután visszavonult a közélettől. Családját a karhatalom zaklatni kezdte, fiát kitelepítették 1956-ban, egészen Új-Zélandig menekült. Leánya azonban Magyarországon élte le az életét.(4)

Vitéz lófő dálnoki Miklós Béla, a magyar királyi I. Gyorshadtest egykori parancsnoka 1948. november 21-én hunyt el Budapesten, temetése polgári tiszteletadással zajlott. Sirja a Kerepesi temető 24/1-1-72. számú parcellájában van.

A MAGYAR MEGSZÁLLÓ ERŐK GYALOGOS DANDÁRINAK HADMŰVELETEI

1941. november 12-én a német haderő vezetőinek kérésére 2 újabb gyalogos dandárt, a 102. és a 111-est Ukrajnába vezényelték. A megszálló magyar alakulatok (121., 124., 105., 108., valamint a 102. és 111-es gyalogos dandár eredeti feladata a szállítási útvonalak: főutak, vasútvonalak, hidak, fontosabb objektumok biztosítása, valamint a katonai közigazgatási feladatok ellátása volt. 1941. december 5-én a Moszkvánál megindított szovjet ellentámadás nagymértékben lekötötte és igénybe vette a vasútvonalak kapacitását. A további „békefenntartói-megszállói” feladatok ellátására kivezényelt magyar egységek frontra való kiszállítását leállították. *Wilhelm Keitel* tábornagy az Oberkommando der Wehrmacht (OKW, Német Véderő Főparancsnoksága) nevében ígéretet tett korábban Szombathelyi Ferenc Vezérkari Főnöknek, hogy a Magyar Megszálló Erők alakulatait nem vetik be a szovjetek elleni harcokba, azonban a hadműveletek másként alakultak. Szükség volt a magyar dandárok harcra vetésére is a partizán támadások elhárítása végett, mivel a megszállt területeken megnőtt a partizán tevékenységek veszélye. A Brjanszki erdők térségében a 102.,

105. és 108-as dandárok súlyos harcokba bocsátkoztak különböző partizánegységekkel.

AZ ANGOL KORMÁNY ÉS SZÖVETSÉGESEINEK LÉPÉSEI

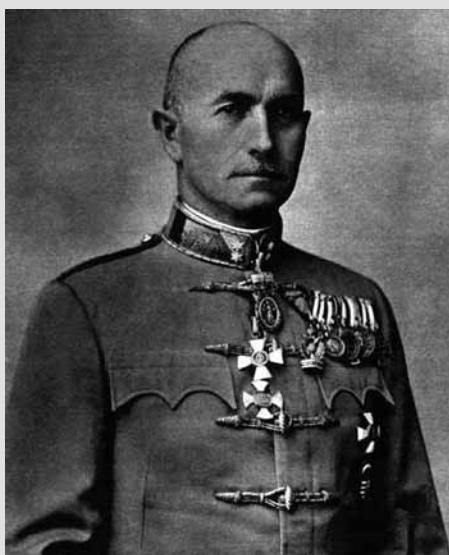
Az angol kormány is tisztában volt a trianoni békediktátum igazságtalanságával, mégis óvatos magatartást tanúsított a magyar területi revízió kérdéseiben. Az I. Bécsi döntést nem kérdőjelezték meg és

Kárpátalja visszacsatolását is elfogadták, mivel úgy gondolták, ennek következtében helyreáll a magyar-lengyel határ és a Róma–Belgrád–Budapest–Varsó „horizontális tengely” kialakulása megakadályozza a német birodalom terjeszkedését.

A Magyar Királyi Honvédség jelenlétét a keleti hadszíntéren, illetve az Antikomintern Paktum öt évvel történő meghosszabbításának 1941. november 25-i szentesítését Londonból úgy tekintették, mint az egyértelmű elkötelezettséget Németország és szövetségesei mellett. November 29-én az angol kormány ultimátumot intézett a Magyar Királysághoz, hogy az haladéktalanul vonja ki csapatait a Szovjetunió területéről. *Bárdossy László* miniszterelnök két nappal később számolt be a brit ultimátumról a parlamentben. December 6-án, az esti órákban az U.S.A. budapesti követe átadta a miniszterelnöknek az angol kormány jegyzékét, amely szerint a hadiállapot éjfél után beáll a két ország között. 1941. december 7-8-án Új-Zéland, Kanada, Ausztrália és a Dél-Afrikai angol domíniumok is hadat üzentek a Magyar Királyságnak. 1941. december 12-én *Bárdossy* hadat üzent az Amerikai Egyesült Államoknak. Az amerikai kormány nem minősítette a magyar hadüzenetet, a magyar jegyzékét német nyomásra tett lépésnek tekintette.

Berta Csaba

VITÉZ SZOMBATHELYI (KNAUSZ) FERENC, A KÁRPÁT-CSOPORT PARANCSNOKA

1887. 05. 17. (Győr)–1946. 11. 04. (Pétervárad) magyar katonatiszt, a Honvéd Vezérkar Főnöke. Családja német (sváb származású). 1907. november 1-jén léptették elő hadnaggyá.

1916-1917-ben az erdélyi hadszíntéren harcolt a 39. honvéd hadosztály vezérkari tisztjeként. 1926. szeptember 15-én a Ludovika Akadémia történelem tanára lett. 1934-ben avatták vitézzé, ekkor vette fel édesanyja nevét (*Szombathelyi*), mivel a vitéz cím viselésének egyik feltétele volt a magyar hangzású név. 1941 nyarán a Szovjetunió ellen bevetett Kárpát-csoport parancsnokává nevezték ki. 1941. szeptember 6-án *Horthy* kormányzó kinevezte a Honvéd Vezérkar élére. A II. világháború után az új „magyar” vezérkar lefokozta és kizárta a honvédségből. 1946. május 22-én Szombathelyit bűnösnek találta a budapesti Népbíróság „népellenes” és hivatali hatalommal való visszaélés büntetésében, ezért életfogytiglani fegyházbüntetésre ítélte. *Ries István* (családja zsidó származású) igazságügy miniszter kiadta Jugoszláviának, ahol egy látszatper keretében halálra ítélték és kivégezték. Egyes források szerint középkori módszert alkalmazva

karóba húzták! Az „újvidéki vérengzés”-ben való részvételéért vonták felelősségre – amihez természetesen semmi köze nem volt –, 1941-ben ő kezdeményezte a vizsgálatot, majd hadbíróági eljárást indított *Feketehalmy-Czeidner* altábornagy, *Grassy* vezérőrnagy, *Deák* ezredes és *Zöldi* főhadnagy ellen a történetekkel kapcsolatban.

Ries elvtárs sem kerülhette el sorsát, 1950. július 7-én koholt vádak alapján le tartóztatták a *Szakasits Árpád* elleni perben, azonban még a tárgyalás előtt, a váci börtönben *Princz Gyula* és *Bauer Miklós* elvtársak verőlegényei agyonverték.

1994. március 16-án hozott ítéletben a Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága bűncselekmény hiányában hatályon kívül helyezte a Népbíróság 1946-os ítéletét Szombathelyivel kapcsolatban. (3)

Vitéz Szombathelyi Ferenc, a Kárpát-csoport egykori parancsnoka, a pétervárad-i erőd (ma Szerbia) falánál nyugszik jelöletlen sírban.